

Ganzema niet meer serieus nemen. Toch was het niet zozeer haar *jaja* alswel haar *nee hè?* – ‘Die alcoholisten, ik kan er niet meer tegen’ ‘Nee hè?’ –, dat maakte dat ik bij Personeelszaken aandrang op overplaatsing naar een andere regio. Zo kwam ik terecht in De Pijp.

Ook daar leed Thuiszorg onder een chronisch personeelstekort, wachtlijsten, reorganisaties en fusies die de rust in de sector niet ten goede kwamen. Maar anders dan Betsy Ganzema met haar vaginale schimmelinfecties, was mijn nieuwe cheffin Els de Sonnaville een knappe brunette die het beste met haar hulpen voorhad, hardloopster én moeder was ze, een geschikte combinatie voor deze positie. Onder de collega’s bloeide de saamhorigheid. Het waren aardige lui. Op de vergaderingen durfden ze hun mond open te doen en de sfeer was goed: samen afwassen, lachen, roddels uitwisselen en discussiëren over ongewone cliëntsituaties en schoonmaaktechnieken. Je hoorde erbij.

Een van mijn eerste nieuwe cliënten in dit dorp in de stad was Van Wifferen, een nog jong ogende man van eenennegentig in keurig lichtblauw kostuum die, had De Sonnaville gemeld, aan wanen leed. (Wie niet?) En inderdaad: onmiddellijk bracht hij leden van de Staten-Generaal, de regering en andere bestuurscolleges ter sprake die hem stuk voor stuk hadden gekend en geëerd. Aanvankelijk snapte ik er niet veel van maar langzamerhand werd me duidelijk dat Van Wifferen, samen met een vriend, een florerend speciaalhuis in hengelsportartikelen (‘Waar Kenners Keuze Maken’) had gerund. In zijn jonge jaren was Van Wifferen enige tijd getrouwd geweest met de dochter van een gefortuneerd zakenman. Het huwelijk had niet lang stand gehouden omdat Van Wifferen niets van vrouwen moest hebben, daar was hij heel open over. Hij had aan de scheiding op de een of andere manier een noodlijdende winkel in visbenodigdheden overgehouden. Weliswaar had hij nog nooit gevestigd, maar hij beschikte wel over ondernemerstalent. Hij maakte

zich de eerste beginselen van de hengelsport meester, las boeken als *Kunstvliegen zelf maken*, studeerde op holglas-, volglas- en splitcane-zeehengels, vliegenlijnen en spinners met ingebouwde kogellagerwartels, en bracht de winkel tot bloei. Op een dag stapte een jongeman binnen die een Diaminox stalen werpondereind wilde hebben met een trekkracht van twintig kilo, soepel en roestvrij tot aan de kern. Hij vroeg ook om een BAT-lepel zonder lood en een paar DIAM-kunstvisjes met verstelbare kop. Van Wifferen was onmiddellijk verkocht en vroeg de jongeman bedrijfsleider te worden van de winkel. De combinatie van het organisatorisch talent van Jo van Wifferen en de pure kennis van zaken van Berend Hafkamp katapulteerde de omzet. Ze zetten een prestigieuze vissersclub op, ‘t Voorntje, organiseerden jaarlijks de ‘Traditionele Viswedstrijd Ouden van Dagen’ en voor de wat jongeren expedities naar de van forellen wemelende rivieren van Centraal-Europa. De banden met hun snel uitdijende klantenkring, waaronder veel invloedrijke personen, werden verstevigd door feestelijke bijeenkomsten in het City Theater. Een doorslaand succes: ‘Dat onze ruim vierduizend gasten de filmochtenden – ter inleiding van het komend visseizoen – appreciëren, blijkt telkenjare weer door de enorme toeloop en de helaas vele teleurgestelden, die wij wegens plaatsgebrek niet kunnen helpen,’ las ik in een programmaboekje. De filmvertoningen werden afgewisseld met ‘community singing’ onder leiding van een ‘eminent organist aan het City-orgel’ en optredens van gerenommeerde artiesten als Willy Alberti, de ‘wereldberoemde muzikale clown Raxis’ en The Butterflies met ‘Bobby heeft een hobby’. Het boekje was voor de rest gevuld met advertenties en in gruiszige korrel afgedrukte zwart-wit foto’s van de leden van ‘t Voorntje. Op bijna elke foto stond Berend Hafkamp. De onderschriften spraken boekdelen: ‘Berend Hafkamp heeft met LUXOR altijd succes’, ‘Het oog van de Meester Berend Hafkamp inspecteert de werphengel’, ‘Professor Hafkamp volop in actie bij het forellen in Joegoslavië’.

Overall in de woning, waar het trouwens een verbijsterende troep was, hingen foto's van groepjes lachende heren met hengels en monsterlijke IJsselmeervoorns. Een andere foto bewees dat Van Wifferen en zijn vriend, samen met een fikse karper, ooit bij Willem Duys op bezoek waren geweest. Van Wifferen overstelpte me met heldenverhalen en dwong me naar een videoband van zijn tachtigste verjaardag te kijken, een groots smoking-gala in het Amstelhotel, waarop ik, verdomd, diverse befaamde politici herkende. Zo gauw Van Wifferen over zijn inmiddels overleden vriend te spreken kwam, veranderde zijn glorieuze commentaar in gesnotter en gehuil. 'We waren als twee tandwielen die in elkaar draaiden, als de wielen van een auto.' Maar, bezwoer hij me, seksuele betrekkingen had hij nimmer onderhouden. 'Geloof me, echt geen seks. Ik? Nee... Seks? Nee... Het trekt me niet, nee...' Van Wifferen had nooit voor zijn seksuele geaardheid uit kunnen komen, dat zou naar zijn zeggen het einde van het succes van zijn hengelsportzaak en 't Voorntje hebben betekend. 'Maar vriendschap! Ja, vriendschap, dát is Jo van Wifferen! Elkaar verhalen vertellen, houden van. Niet liefhebben, nee, ik ben geen smeerlap, geen vuile stinker.'

Toen ik me eindelijk had losgerukt om een beginnetje te maken met het puinruimen, zette hij zich achter zijn elektronisch orgel, waarop, als op een altaar, kaarsen en ingelijste foto's van zijn vriend stonden opgesteld. Vol overgave speelde hij Nederlandse klassiekers. Zijn gezang, *Koffie! Koffie! Lekker bakkie koffie!* ging verloren in de denderende akkoorden die werden ondersteund door infantiele voorgeprogrammeerde ritmes. Tussen de bergen kleding, papiertroep en klein huisraad vond ik onder meer een ansichtkaart met een postzegel van de jonge Wilhelmina, wat dobbers en een dagvaarding uit 1964, waarin Van Wifferen belediging van ene Bonewit ten laste werd gelegd. Hij zou deze Bonewit toegeroepen hebben: 'Vieze jood! Vuile pokkejood! Ze hadden jullie allemaal moeten vergassen!' Al was

het jammer dat het zoveel tijd kostte, het werk bij Thuiszorg bleef me boeien.

Van Wifferen eiste zoveel aandacht voor zichzelf op dat het niet mogelijk was normaal mijn taken te doen. Ik bezocht hem driemaal in de week, anderhalf of twee uur aan het eind van de middag. Desalniettemin boekte ik weinig vorderingen. 'De grote organisator', zoals hij zichzelf noemde, trok de lades uit de kast en leegde ze op de grond als hij een paar sokken zocht. Hij klampte me aan met verhalen over zijn vriend, zijn leven tussen de beroemdheden die hem vergeten waren en zichzelf. 'Ik ben een soort', claimde hij, 'ik ben geen schurftige hond die je wat te vreten geeft.' Hij scheen me bijzonder te mogen, en wel in die mate dat hij me van alles wilde geven: pannen, kachels, kleren, de hele erfenis. Pas als ik iets had aangenomen, zoals een lange onderbroek met strontvlekken om als verflap te gebruiken, wilde hij me laten gaan.

Van Wifferen deed de deur open met nat haar. De douche liep nog. Hij begroette me hoogst verward en bleek in de veronderstelling te verkeren dat het negen uur 's ochtends was in plaats van drie uur in de middag. Vanwege koude voeten had hij met witte overhemden en handdoeken een soort wandelpaden aangelegd van het bed naar de andere vertrekken. Toen hem eindelijk een licht was opgegaan omtrent het ware tijdstip stamelde hij: 'Ik dacht dat het jonger was.' Het was een schitterende zomerdag maar daar was binnen weinig van te merken. De rode pluchen gordijnen sloten het daglicht buiten en de schemerlampen brandden. Ik staaarde naar het zilverachtig oplichtende spoor van een traan over de wang van Van Wifferen en vandaar naar de ravage om me heen. Overall lagen foto's, papieren, delen kostuum, hoopjes bretels, uit de hoezen gegleden grammofonplaten, klerenhangars, antieke ansichtkaarten, vuil serviesgoed, verpakkingsmateriaal en vergeelde krantenartikelen, gewijd aan de dood van zijn bedrijfsleider. De witte graflinten van twaalf

jaar geleden, in rood bedrukt met *Vaarwel Berend*, lagen op de donkere vloerbedekking als platgelopen slangen. 'Denk niet dat ome Jo ze niet allemaal meer op een rijtje heeft,' herstelde Van Wifferen zich en wees naar zijn knie. 'Dát is niet goed meer maar dát werkt nog alsof ik net zo oud was als jij.' Hij tikte tegen zijn slaap en keek me aan om te zien of ik hem serieus nam. 'En heus, ik heb geen kapsones, ik overdrijf niet, echt, denk niet dat ik fantaseer als ik zeg dat ministers, leden van de Raad van State en talloze andere beroemdheden me hebben gekend en geëerd, maar geld, dat heb ik niet. En nu? Waar leeft een mens voor, om te eten en te drinken soms? Om – ik zeg het even plat – te pissen en te poepen? Ik ga niet naar de hoeren, echt niet, geld interesseert me niet, maar dat hij er niet meer is...' Van Wifferen knikte richting orgel. Vanaf een plafonddlamp middenin de kamer hing, als een strop, een geknootte stropdas omlaag.

Onwillekeurig moest ik aan Gordana denken, het meisje met wie ik vijfduizend kilometer verderop aansluiting had gevonden. Niet alleen was de Froenzische veel jonger dan ik, maar ook veel ongelukkiger. Ze had ontslag moeten nemen bij de Flash Pizza wegens handtastelijkheden van de eigenaar. Ze had geen geld en moest voor haar zieke moeder zorgen die met een verlamingskwaal thuiszat. Met haar vader onderhield ze geen contact: 'Als iemand mij kwetst, vergeef ik hem dat nooit,' schreef ze later.

Van Wifferen ving, zij het verlaat, aan met de dag. De gulp wijdopen, een angstige, verwarde uitdrukking op het gezicht, resten pindakaas en melk om de mond, diepte hij een getypt document op uit de kist met eretekens en wapperde het mijn richting uit. Het zag er officieel uit. 'Lees! Lees het en je zult begrijpen dat ik je niet voorgelogen heb!' Met mijn gedachten bij Gordana bladerde ik werktuiglijk het testament door. Van Wifferen liet al zijn bezittingen na aan zijn boekhouder in Blaricum, volgens hemzelf een stuk schorem van de eerste orde. Daarom had hij het plan opgevat om het testament te verande-

ren, de kerel uit Blaricum te schrappen en mij te benoemen als enige begunstigde. Ik probeerde hem uit te leggen dat ik gezien mijn functie onbevoegd tot erven was. Van Wifferen reageerde hoogstverontwaardigd en begon te zinnen op andere manieren om me zijn huisraad toe te laten komen.

Het lastige bij Van Wifferen was dat ik te maken had met een heel korps aan hulpverleners en amateurs die in- en uitliepen, zoals een sullige neef die alleen maar in de weg liep en die Van Wifferen een grote zak vond, een buurman die probeerde met slangen en waterpomptangen de cv-ketel te repareren, een bemoeizuchtige buurvrouw die tegen me aan zat te zaniken over de in haar ogen ondermaatse kwaliteit van de geboden hulp – terwijl ik ondertussen tien dingen tegelijk deed (een nieuwe wandelstok, extra bretels en onderbroeken kopen, Indische wafels halen, brood smeren, hem aankleden, zijn bed opmaken, thee zetten, veters in zijn schoenen doen en wassen centrifugeren) – en een reusachtige bouwvier uit de buurt die dreigde te gaan wateren in de huiskamer. Terwijl ik het dier keer op keer naar buiten duwde, iedereen liet de deur steeds openstaan, commandeerde de grote organisator onder veel gescheld iedereen rond of nam hij onverwacht plaats achter het orgel om al zijn gevoelens van haat in zijn favoriete lied te leggen: *Koffie! Koffie! Lekker bakkie koffie!* Veel van de mantelzorgers, en ook de directe burens, waren van mening dat Van Wifferen al lang en breed in een verpleegtehuis ondergebracht had moeten worden. Hij wilde evenwel onder geen beding zijn huis verlaten. Psychologen van de geestelijke gezondheidszorg die op huisbezoek kwamen, hielden vast aan hun opvatting dat zolang Van Wifferen voldoende hulp van Thuiszorg zou ontvangen, er geen dringende noodzaak was hem tegen zijn zin te hospitaliseren. Mijn opdracht was duidelijk: alles op alles zetten om aan de diverse en meestal zeer urgente behoeften van Van Wifferen te voldoen.

Ondanks alle hindernissen en chaos slaagde ik er met bovenmenselijke krachtsinspanning na een week of vijf, zes in Van Wifferens woning keurig schoon en opgeruimd te krijgen. Ik moet toegeven dat zijn licht hysterische buurvrouw een stimulerende factor was. Haar dreigement om *Het Parool* te bellen gaf me vleugels. Ook werd ik aangemoedigd door Els de Sonnaville die me, toen ik me binnen luttele weken in een zenuwslopende situatie met Van Wifferen had gemanoeuvreed, ruim baan gaf. De extra uren die ik maakte kon ik zonder problemen schrijven. Ik bezocht Van Wifferen elke dag, haalde zijn boodschappen, bracht zijn pakken naar de stomerij en luisterde naar zijn scheldkanonnades. 'Als je de mensen leert kennen, ga je van de dieren houden.' Hij was dol op me en vertrouwde me totaal, in tegenstelling tot buurvrouw Brand, 'een hoererend uitvaagsel, een uitgekookte temeie', en eigenlijk álle mensen om hem heen, zoals overbuurman Grootfaam die nu en dan de warme maaltijd bracht maar 'te vertrouwen was als de hond en zijn kont'. Het was bij vlagen huiveringwekkend intens geweest maar ik voelde me trots dat het me gelukt was de huishoudelijke neergang te stuiten.

Helaas ging dit niet langer dan op de kop af drie dagen goed. Toen ik op vrijdagmiddag zijn woning betrad, trof ik hem schreeuwend om hulp aan. Hij was in de keuken gevallen. Hij lag zo ongelukkig dat ik hem niet alleen overeind kon krijgen. Ik sjarde aan zijn schouders, trok aan zijn benen maar hij hielp zelf niet mee en jammerde als een drenkeling. 'Ik ga dood! Help me! Help me dan! Ik ga dood!' Ik rende de straat op en hield een passant op de fiets aan. Het was een vriendelijk heerschap en samen hebben we hem weer opgericht als een omgewaaide mast. Ik bedankte de hulpvaardige man namens de gemeenschap en langzaam betijde Van Wifferen, afwisselend snikkend en schuimbekkend. Maar de bende in het huis was weer ten hemel schreiend. Van Wifferen had alle kasten leeggetrokken en de stapels kleding op de vloer gedumpt. Zeker vanaf dit moment

dat ik hem, zoals hij het zag, gered had van een verschrikkelijke dood op de keukenvloer, kon ik niet meer stuk. Onomwonden verklaarde hij mij zijn liefde: 'Ik hou van jou.' Zijn gevoelens beklemden me wel enigszins, maar aangezien hij geen lichamelijke toenadering zocht en zijn genegenheid zuiver in woord beleed, ervoer ik het niet als een bedreiging.

Naar aanleiding van zijn val en geestelijke gesteldheid was Van Wifferen op last van de hulpverlening in het ziekenhuis onderzocht. Terwijl we een kopje thee dronken, uitte hij zijn twijfels omtrent de mysterieuze handelingen die men aan hem had verricht. Hij was bang dat men experimenten op hem uit wilde voeren. De arts had hem 'strikvragen' gesteld. 'Dan vroeg hij: Kijkt u naar beneden, naar opzij, omhoog. En: Welke datum hebben we vandaag? Maar ik had ook een paar vragen voor hem. Ik zei: Weet ú wel wat de Heer feitelijk in het paradijs heeft geplant? Ik wel: de boom des kennisses en wijsheids. En, vroeg ik die dokter, hebt u weleens gehoord van die boot, die eh... hoe heet-ie nou?' 'De ark van Noach,' vulde ik aan. Van Wifferen wees naar me zoals hij vroeger geweest was naar prijswinnaars van het snoekbaarsvissen: 'Ja, die! Ik zeg: Kent u de ark van Noach? Hij zegt: Ja. Ik zeg: En kent u zijn zonen? Sem, Cham en Jafeth? Maar weet u ook waarom Noach feitelijk die boot heeft gebouwd? Die dokter, een gestudeerd man, begon te stotteren, iets over water, de vloed... Ik zeg: Maar wáárom wilde God al die mensen verzuipen? Zie je, dat wist-ie niet. Maar ik wel, dus zei ik het hem: Die engelen, die lieve engelen, die hadden allemaal gehoereerd, die vuilakken, en daar kwamen reuzen uit – als ik de Lieve Heer was had ik die engelen de veren uit hun sode-mieter gerukt in plaats van alle mensen te verzuipen! Hij zegt: Nee meneer Van Wifferen, u bent niet achterlijk, u hebt ze op een rijtje...' Hij vertelde dat hij al zijn eretekens, het lintje van de koningin en de medailles van de viswedstrijden op zijn re- vers had gespeld in de hoop dat deze blijken van onderscheiding de heren doktoren zoveel ontzag zouden inboezemen dat ze

er vanaf zouden zien om hem als proefkonijn te gebruiken. Nu eens huilend, dan weer schaterlachend, afwisselend dwingend en aardig, hopeloos verward en plotseling opmerkelijk scherp en helder, hield hij me bezig tot na zessen en dwong me en passant twee oude fotocamera's aan te nemen. 'Ik zweer je, heus,' zei hij en stak zijn hand op, 'in de naam van de Heer, Zijn Zoon en Maria, als je ze niet meeneemt – en geloof me, ik lieg niet, ik lieg nooit, ome Jo spreekt altijd de waarheid, dat kun je toch overal om je heen zien, anders was ik toch nooit door al die topmensen geëerd – smijt ik ze achter je aan het raam uit, en echt, dat zou me veel verdriet doen.' Terwijl ik me zachtjes probeerde te ontworstelen aan zijn handdruk, die al een kwartier duurde, praatte hij maar door: 'Ik ben geen snoeverd, ik ben gewoon de zoon van een brievenbesteller.'

Van Wifferen bazuinde aan iedereen die er oren naar had rond dat hij verliefd op me was. 'En heus geen seks, wat denken jullie wel.' Hij zag me als de opvolger van Hafkamp, als de reïncarnatie van een groot en legendarisch visser. In warrige zinnen, zwaaiend met het testament en andere paperassen, trachtte hij zijn gevoelens onder woorden te brengen: 'Ergens ben je in mijn gedachten in het leven van Berend gekropen.' Daarna moest hij naar de wc. Ik hees hem uit zijn stoel en hield hem vast terwijl hij wankel achter een looprek voortschuifelde en indringend gilde: 'Blijf bij mij! Blijf bij mij! Laat me niet los! Blijf bij mij!' De melodie en de drakerige zang van een oud lied met die tekst galmde de rest van de dag door mijn kop. Maar niemand bleef bij mij.

Van Wifferen had geen cent te makken maar stuurde me er wel op uit om zijn kostuums te laten stomen, à f 32,50 het stuk, en om de haverklap nieuwe bretels te kopen. Ernstiger was dat hij zijn geld te pas en te onpas rondstrooide. Hij deelde het bijvoorbeeld uit aan willekeurige lui die door de straat liepen en die hij vanuit zijn raam smeekte hem met allerhande klusjes te helpen. Een figuur die een keer de pannetjes met de warme maaltijd uit het vlakbij gelegen bejaardenhuis had gehaald,

kreeg twee briefjes van vijftientig als fooi. Zijn vrijgevigheid lokte onduidelijke types naar zijn woning en trok een zware wissel op zijn portemonnee. De boodschappen kwamen in het gedrang en er dreigde huurachterstand. Als al die ministers uit voorbije kabinetten, die ik als kind op het Journaal had gezien en wier privételefoonnummers ik had leren kennen tijdens het opruimen van Van Wifferens bende, een klein deel van hun staatspensioen aan hun oude vissersvriend zouden hebben afgestaan, zou er geen probleem zijn geweest en zou zijn hulp niet zo hebben moeten scharrelen met op de grond gevallen kwartjes en dubbeltjes om een pak melk en een half witbrood te halen. Maar die kopstukken, die aan de muur in rubberen laarzen tussen rietkragen met hun lijnen klungelden, bekommerden zich niet om de man bij wie ze ooit hun lilliputwartels hadden besteld. De Sonnaville verordende dat Van Wifferen geen grote sommen geld meer op zak mocht hebben. Een krachtdadige collega uit het zorgteam, Katja, een blonde, meisjesachtige vrouw van rond de vijftig, had stiekem een bundel geld uit zijn broekzak getrokken en in een geheime bergplaats verstoppt die alleen bekend was aan haar en mij. De maatregelen van Katja en De Sonnaville zinden Van Wifferen totaal niet en hij vond dat ik me door deze vrouwen liet gebruiken. Hij begon wantrouwig te worden als ik eerst enige tijd achter de gesloten deur van de slaapkamer doorbracht alvorens ik naar de supermarkt ging, en de geheime bergplaats werd natuurlijk binnen de kortste keren ontdekt, waarop Katja en ik de portemonnee naar een supergeheime lokatie onderin een slaapkamerkast verplaatsten. Van Wifferen raakte geheel gepreoccupeerd met manieren om aan contanten te komen. Hij wilde, eiste bijna, dat ik bepaalde spullen, zoals het orgel, te koop aan zou bieden, of dat ik ze zelf opkocht. Hij zanikte continu aan mijn kop over deze kwestie. Bovendien, wat De Sonnaville en Katja niet wisten, onderhield hij achter de schermen contacten met juffrouw Spek, caissière van een gerenommeerde bank op de Ceintuurbaan. Omdat Van

Wifferen zelf niet kon lopen en juffrouw Spek de bank niet mocht verlaten op straffe van ontslag, wilde hij dat ik als tussenpersoon op zou treden. Op een middag had hij met juffrouw Spek gearrangeerd dat ik de laatste honderdvijfentwintig piek van zijn rekening zou halen. Ik was de enige op wie hij bouwen kon, zette hij me onder druk. Ik weigerde, hij drong aan. Ik hield voet bij stuk, hij begon op me in te praten. Ik moest me niet zo laten beïnvloeden, niet naar die wijven luisteren. Ome Jo had geld nodig, dat kon ik toch met eigen ogen zien? Ik bleef me verzetten, hij werd kwaad. Daarna begon hij te huilen en snikte dat Berend en ik zoveel op elkaar leken. 'Jij en Berend zijn één en dezelfde!' Hij klampte mijn handen in de zijne, die warm en plakkerig aanvoelden. 'Moet ome Jo je op zijn urmepijpjes smeken?' riep hij. *Urmepijpjes* waren knieën. Ik wankelde. Hij voelde mijn verwarring, mijn onvermogen om nog langer weerstand te bieden aan zijn keiharde chantagepraktijken. Hij drukte door tot ik bezweek en me liet machtigen, alhoewel ik wist dat zulks niet paste in de plannen van Katja en De Sonnaville. Altijd de aardige jongen willen uithangen, het nekt me keer op keer. Het is een ontstellend zwak punt als je geen nee durft te zeggen. Trillend liep ik naar het bankgebouw. Het was druk op straat. Het miezerde. Tramgerinkel, getoeter, mensen met boodschappentassen – ik zag ze nauwelijks. In de koele beslotenheid van de bank wachtte ik met bonkend hoofd op mijn beurt. Juffrouw Spek, die ik al meermalen aan de telefoon had gehad, bleek een zakelijke, vlotte jonge vrouw met een onnatuurlijk bruin gelaat. Haar stijlvolle en toch uitdagende mantelpak contrasteerde sterk met mijn broek waar ik net 's ochtends een straal bleekwater overheen had gespoten. Ik probeerde haar aan het verstand te brengen dat ze Van Wifferen geen geld meer moest laten opnemen. Ze antwoordde dat Van Wifferen een keurige cliënt van de bank was en dat ze hem dienovereenkomstig bejegende. Hij mocht geld opnemen wanneer hij dat wilde, mits zijn saldo het toeliet. Met wat Thuiszorg wilde en belangrijk vond, had de

bank niets te schaffen. Met deze redenering sloeg ze elke bodem onder mijn pleidooi weg. Dat Van Wifferen in een neerwaartse spiraal was geraakt en dat als het zo doorging hij de rest van de maand op water en brood zou moeten leven, had niets te betekenen zolang de bank niet een officieel schrijven had ontvangen waaruit bleek dat hij onder curatele was gesteld. Juffrouw Spek telde de bankbiljetten uit en vroeg of ik opzij wilde stappen, daar er een zakenman achter me stond. Terwijl ik met zeer langzame tred op de terugweg naar de woning van Van Wifferen ging, passeerde ik een telefooncel. Overmand door twijfel en gewetensnood besloot ik De Sonnaville te raadplegen – stom natuurlijk. 'Je mag hem dat geld beslist niet geven, binnen een paar dagen is het weer verdwenen. Breng het maar terug naar de bank. Je gaat gewoon terug en stort die honderdvijfentwintig gulden weer op zijn rekening.' Het leek me een belachelijk idee, maar ik dorst niet tegen te sputteren. Voor de tweede maal ging ik het bankgebouw binnen en sloot achteraan de rij aan. Toen ik eindelijk aan de beurt was en met de moeder wanhopigen op de balie toetrad en de vijf biljetten neerlegde, wierp juffrouw Spek me een bevreesde blik toe. Ze weigerde mee te werken, plichtshalve. Van Wifferen had me gemachtigd om geld op te nemen, niet om het terug te storten. Ze bood aan Van Wifferen te bellen om te verifiëren of het terugstorten zijn wens was. Hoofdschuddend verliet ik de bank, de briefjes van vijfentwintig in mijn bezwete hand geklemd. Van Wifferen zat thuis te popelen van ongeduld maar De Sonnaville had me verboden hem de biljetten te overhandigen. In dit dilemma ijsbeerde ik een kwartier lang door de regen op de Ceintuurbaan. Uiteindelijk wist ik niets beters te verzinnen dan op Van Wifferen afstappen, hem een geeltje geven en het overige met een lulsmoes achterhouden voor de boodschappen. Met onzekere hand probeerde ik aan dit plan uitvoering te geven. Van Wifferen trachtte me te omhelzen toen ik met gebogen hoofd de kamer binnenliep. Ik was zo lang weggebleven dat hij

was gaan vrezen voor een roofmoord of een fatale ontmoeting met iemand van Thuiszorg die hem zijn centen wilde afnemen. 'Hier hebt u vijftig gulden,' zei ik op matte toon. 'Dank je, jongen, dank je! Waar is de rest?' 'Uw saldo was niet voldoende,' loog ik. De geboren handelaar doorzag me meteen. Hij reed naar de telefoon en belde juffrouw Spek, die hem natuurlijk vertelde dat ze mij honderdvijftig gulden had uitgekeerd. Vervolgens wilde Van Wifferen de politie bellen: 'Dit is diefstal!' Wit weggetrokken haalde ik de vier briefjes uit mijn achterzak en legde ze op tafel. Er volgden emotionele taferelen. Ik zou worden 'misbruikt door hogere machten.' Huilend riep hij dat hij van me hield en dat hij me nooit zou verraaien. Hij greep mijn hand, trok me naar zich toe en kustte me op de wang bij wijze van eed. Toen ik het later aan een paar vrienden vertelde, zeiden ze: 'Je moet weg bij die vent, je bent veel te nauw bij hem betrokken.' Gelijk hadden ze, al had ik dat zelf nog niet zo in de gaten. Dankzij kordaat optreden van Katja kwam de zaak alsnog op zijn pootjes terecht. Ze pakte Van Wifferen botweg vier geeltjes af en verstopte ze in de geheime bergplaats. Van Wifferen accepteerde het nog ook. Ik was het niet altijd eens met haar werkwijze maar bewonderde haar onverschrokkenheid. Van Wifferen voelde iets dergelijks. Herhaaldelijk gooide hij een balletje op over een eventuele trouwerij van ons tweeën. Het leek hem ideaal: een compleet echtpaar om hem in nood en dood bij te staan. 'Je weet, ik ben niet achterlijk, ik, Jo van Wifferen, ben een organisator, een man van de praktijk. En nu moet je even nadenken in mijn gedachtegangen. Ik heb zitten denken, is, eh, hoe heet ze ook alweer... Katja? Is die verliefd op me? Op een ouwe bok zoals ik? De vrouwen, vroeger, wilden altijd met me dansen, ik was knap, dat zeiden ze, ik kon goed dansen en ik zat niet constant met mijn handen aan hun tieten. Ik? Ik niet. Ik ben niet zo. Neee... Maar die Katja. Ze werkt zich de roetpokken, maar waarvoor? Zou ze een grote beloning krijgen? Of werkt ze voor een ereteken?'

Van Wifferen zag overal complotten. Ten aanzien van het geld waren zijn complottheorieën weliswaar niet geheel zonder grond, maar verder... Hij verdacht enkele niet met naam te noemen collega's van me ervan dat ze hem probeerden te vergiftigen of te drogeren door medicijnen in zijn koffie op te lossen. Hij schonk de bewuste koppen koffie in het geniep over in een lege aftershavefles en was van plan de inhoud te laten controleren in het ziekenhuis. Of hij hulde zijn handen in ovenhandschoenen om ze te beschermen tegen gevaarlijke invloeden van buitenaf. Hij was juist zo gewapend toen hij om stipt vijf uur zijn rolstoel in het nauwe halletje klem reed tegen de voordeur, zodat ik niet weg kon. Zijn gegil – 'Snel! Ik moet pissen! Straks doe ik het in mijn broek!' – had iets drammerigs. Hij vergrendelde de remmen en hees zich omhoog aan de deurgreep. Hij stond nu ingeklemd tussen de rolstoel en de voordeur, zijn neus platgedrukt tegen de patrijspoort. 'Vlug, trek mijn broek omlaag! De bretels los, alles naar beneden, vlug!' gelastte hij. Me onhandig over de zitting van de stoel heenbuigend trok ik zijn enorme onderbroek van onder zijn overhemd omlaag. Ik greep de witte beslagkom die op een kartonnen doos met halfzware, lichte en ultralichte werpmolens onder de kapstok klaarstond en wrong deze tussen zijn bevende dijen, zodat zijn klok-en-hamerspel erboven kwam te hangen. Terwijl zacht pruttelende scheten aan zijn aars ontsnapten, druppelde er een straaltje urine in de schaal. Ik hing half tussen het linkerwiel van de stoel en de doos, in vreemd uitgestrekte houding, mijn hoofd bij zijn heup, en probeerde te zien of er nog meer kwam. 'De doek! Geef me de doek, dan veeg ik de laatste druppels af!' Op de een of andere manier wist ik een theedoek die achter me op de grond lag te vinden, waarbij ik kramp in mijn schouder opliep, en deze in zijn vrije hand te duwen. Daarna kleedde ik hem weer aan. Toen ik zijn broek omhooggesjord had, liet hij zich uitgeput achterovervallen in de stoel. Ik deed de bretels goed, ritste zijn gulp dicht en worstelde met zijn colbert. Met een gelukzalige glim-

lach van opluchting manoeuvreerde hij achteruit, weg van de deur. Ik deed mijn jas aan en schudde zijn hand in ovenhandschoen. We waren de grootste vrienden. Het was vrijdagmiddag tien voor half zes. Dit was mijn werk.

Alles leek pais en vree toen ik hem verliet, maar toen ik de volgende maandag aan kwam rijden bleek dat er gedurende het weekend weer van alles was misgegaan. Een van zijn voorramen lag compleet aan barrels. Achter de scherven ontwaarde ik de wild gebarende gestalte van Van Wifferen in zijn rolstoel. Hij was een en al wanhoop en paniek, zijn mond en ogen stonden wijd opengesperd. Op hetzelfde moment werd ik gewenkt door een overbuurvrouw die een volslagen verward verhaal ophing over hoe het hele blok 's nachts om drie uur ome Jo spiernaakt in zijn hel verlichte woonkamer had aanschouwd. Binnen werd ik opgewacht door ontwrichting. Van Wifferen huilde, de tranen liepen over zijn wangen, hij klampte mijn beide handen vast en liet deze niet meer los totdat hij zijn hele verhaal had gedaan. Hij grossierde in vreemde, verwarde brokstukken, mistige passages, herhalingen, woede-uitbarstingen en wild gesnik. Kort samengevat kwam het erop neer dat avondhulp Kees, een gozer die ik niet kende en over wie Van Wifferen zich al eerder in misprijzende bewoordingen had uitgelaten, hem zodanig had zitten treiteren en afzeiken dat het tot een handgemeen was gekomen. Naderhand kwamen er ook andere versies van de toedracht aan het licht. Wie nu wie naar de strot had gegrepen laat ik in het midden, maar het was erop uitgelopen dat de getergde organisator een groot formaat radio had opgenomen – dezelfde die hij tot dusver zonder succes al aan velen had proberen op te dringen – en met al zijn kracht naar het hoofd van Kees geslingerd. Deze had zich bijtijds gebukt en de radio was dwars door het raam gevlogen. Kees, vertelde De Sonnaville me later, wilde niet meer terug naar meneer, hij durfde niet. Omgekeerd had Kees op zijn beurt Van Wifferen zoveel angst ingeboezemd dat deze de deuren had gebarricadeerd waarbij hij zich op de een

of andere manier buiten zijn eigen slaapkamer had gesloten. Hij was toen maar in de voorkamer gaan slapen, voor het kapotte raam, met geopende gordijnen. Hij moest piesen en kon niet in zijn rolstoel komen. Kruipend langs het orgel had hij het halletje weten te bereiken, de vaste stek. Het wateren in de beslagkom mislukte. Hij slaagde er nog net in op de doos met de werpmonens te gaan zitten, maar durfde zich verder niet te verroeren, uit angst dodelijk ten val te komen. In deze benarde positie was hij schreeuwend met de voordeur gaan rammen: 'Help! Help ome Jo! Ik sterf! Mensen, help me nu, want ik ga sterven!' Naar eigen zeggen werkte zijn alarm niet en had hij vier uur lang op deze manier de aandacht van zijn bovenburen proberen te trekken voordat één van hen hem had bevrijd. De politie was eraan te pas gekomen en die had het RIAGG ingeschakeld. Er was een mobiele psychiater langsgeweest die een gedwongen opname echter niet noodzakelijk had geacht. Later, toen zijn alarm ineens weer wel werkte, had Van Wifferen de nachtdienst opgeroepen om te vragen of ze zijn slaapkamerdeur wilden intrappen. Ten langens leste hadden mannen van de brandweer de deur geforceerd. Het lukte me Van Wifferen te kalmeren en aan het orgelspelen te zetten. Ik hoorde hem zeggen: 'Gelukkig zijn mijn vingers niet minder lenig geworden' en inderdaad, het spel klonk vrij beheerst. Hij barstte uit in gezang: *Een harinkie! Een harinkie! Een zure bom, een zure bom!*

Helaas liep ik buurvrouw Brand tegen het lijf, een zeikwif dat echter niet altijd ongelijk had. Ze was het niet eens met het afblazen van de avondhulp en dat was ook idioot. Om een uur of zes, de middag liep weer hopeloos uit, belde ik met de zogeheten achterwacht van Thuiszorg. Er bleek maar één avondhulp actief te zijn op het moment: Kees. De buurvrouw, hard op de man (Thuiszorg) spelend, dreigde dat als de avondhulp niet snel hersteld zou worden, ze de pers zou verwittigen. Het werkte me allemaal danig op mijn zenuwen en ik ontwikkelde een stierlijke koppijn. Toen ik nog een kopje thee met Van Wifferen dronk,

nadat hij daar zo lief om gebeden had – het was net een kind af en toe –, en ik gelaten dacht: een normaal mens zit nu lekker op een terrasje in de milde augustuszon, maar wat kan mij het rukken... vroeg hij: 'Zeg Bonne, heb jij nu feitelijk een huis? Ik bedoel: een thuis? Is er iemand die op je wacht?' 'Nee. Ik ben alleen.' 'Ah, dus je bent net zo ongelukkig als ik!' antwoordde hij blij. Hij had nog gelijk ook. Wat een rottag, wat een zware klotedag. Een avondwandeling langs de Amstel onder zeer vreemd gekleurde luchten met felroze slierten en donkere, in brokken uiteengevallen donkerblauwe wolken, als eilanden, bracht verkoeling.

Wat leven we toch in een geweldig land: iemand kan zijn eigen ruiten ingooien om ze op kosten van de woningbouwvereniging weer te laten herstellen. Het busje van de glaszetter reed net weg toen ik aankwam. In een flits rende overbuurman Grootfaam langs me heen. Hij had de maaltijd uit het bejaardenhuis gebracht. Na de val van Van Wifferen een maand of twee eerder had hij zich vrijwillig aangeboden. Hij gedroeg zich schimmig en fatsoenlijke afspraken waren nauwelijks met hem te maken. In geldzaken was er wantrouwen tegen hem gerezen. De deur stond wijdopen. In de woonkamer ging buurvrouw Brand direct tegen me tekeer, uit de slaapkamer klonk geschreeuw om hulp. 'Hè, gezellig,' zei ik. Van Wifferen zat huilend op zijn bed, de benen bloot, onderbroek op de enkels, in een berg van sokken, stropdassen, kluwens bretels, inlegzolen en schoenlepels. Naast hem stond de lege postoele. Dit was de plek waar de laatste tijd de drollen werden gedraaid, harde droge kegels, als denenappels. Omdat zijn benen hem niet meer konden dragen en hij doodsbang was om te vallen, trok zijn stoelgang nogal de aandacht. Het kostuum werd bij deze operatie uit- en aange-trokken en het hele ritueel kostte tenminste een halfuur. Brand siste in mijn oor: 'Zie je wel, dat kan toch niet zo, die man moet worden opgenomen.' Gelukkig nokte ze snel af, ze had het druk. Toen ik de boodschappen haalde zag ik haar op een terras zitten

niksen. Later verscheen er iemand van het RIAGG. 'Mag ik u, als groot organisator, vragen: Wat doet u nou feitelijk voor dat RIAGG van u?' hoorde ik Van Wifferen praten. Hij voelde dat deze mensen hem kwamen inschatten en verdedigde zich met hand en tand. Onlangs had hij me nog plechtig meegedeeld: 'Ik heb besloten om hier te blijven, bij jullie. Dat vind je vast fijn om te horen.' Van Wifferen had zo zijn eigen visie op de hulp van Thuiszorg. 'Ik ga jón helpen, door hier te blijven wonen totdat ik sterf. Ik laat me niet lubben, als ze me hier weg willen hebben, moet ik eerst tweemaal de pijp uitgaan.' Toen de RIAGG-man was vertrokken, zei Van Wifferen: 'Jongheer, hier kun je nog wat van leren...' Hij schrok. 'Eh... zei ik jongheer? Ik bedoel natuurlijk jongeman. Een jongheer is iets anders!' We lachten en hij riep enthousiast: 'Zie je, dat is wat ik in jou waardeer: je hebt humor! Wij kunnen samen lachen! Ik ook. Jo van Wifferen is humor.' Plotseling stakte zijn gelach. 'Maar één ding! Dat heb ik je nog nóóit verteld! Luister goed!' Zijn uitgestrekte arm met wijsvinger wees mijn kant uit. Hij zoog zijn wangen in, tuitte zijn lippen en maakte smakkende geluiden. 'Dat smerige gezuig en gelik, dat heb ik nooit begrepen. Met de koppen tegen elkaar aan, met hun tongen, alsof ze elkaars longen eruit willen zuigen, dat heb ik nooit gedaan. Eerst geilen ze elkaar op, naderhand naaien ze elkaar. Ik? Neee... Daar was ik vies van.' Hij schudde zijn hoofd in afgrijzen. Omdat een andere cliënt zich had afgemeld kon ik de hele middag spenderen aan allerlei stomme klusjes. Niettemin liep het weer uit, omdat Van Wifferen om vijf voor vijf per se een tweede poging op de postoele wou wagen. Terwijl hij een halfuur lang luidruchtig zat te persen in de slaapkamer, stond ik me te verbijten in de keuken.

Op het Van Wifferen-front leek de rust te zijn weergekeerd. Alleen overbuurman Grootfaam kweet zich nogal nonchalant van zijn taak, het halen van de maaltijd. Op het tijdstip dat ik gewoonlijk de woning van Van Wifferen betrad was de keuken van het bejaardenhuis al gesloten, zodat ik maar een paar boter-

hammen smeerde als Grootfaam het had laten afweten. Als dank wilde Van Wifferen me een gouden speld in de vorm van een vis geven, te dragen op het revers. Dit ereteken van 't Voorntje had eens toebehoord aan Berend. Zelf droeg Van Wifferen er ook een en nu verlangde hij dat ik de andere zou opspelden. 'Er zit een robijntje op,' prees hij het kleinood aan. Ditmaal lukte het me te weigeren. Vreemd is het: waardeloze rotzooi afslaan lukt me niet, maar kostbare goederen durf ik niet aan te pakken. 'Ik zou nog liever een ontsteking in m'n mond krijgen dan dat ik tegen jou zou zeggen: Eruit! Je kan al mijn goederen krijgen, maar dat mag niet. Ja Jo'tje, ja jongen, je bent over je tijd, ik weet het. Het is geen kunst om rijk te sterven. Hoeren en snoeren? Neee... Ik ben geen smeerlap, ik kom uit een arbeidersgezin.' Toen begon Van Wifferen te zingen over een zekere Posthuma, minister van Voedselvoorziening in zijn jeugd: *Z'n vrouw is dood, gestikt in 't oorlogsbrood. Nu heeft Posthuma zijn zin, ze gaat morgen de doodskist in.*

Ik ergerde me constant aan kleine dingen, zoals bijvoorbeeld aan het immense wasrek dat altijd in de keuken stond. Tot het op een dag weg was. Ik vond het wild weggesmeten terug in de tuin. De ochtendhulp had het hele gevaarte, met de was plus een zak wasknijpers er nog aan, zonder meer naar buiten gesodemieterd. Waarom? vroeg ik me af terwijl ik de handel naar binnen sleepte en weer in elkaar probeerde te zetten. In dit stadium kwamen er minstens driemaal per dag figuren van Thuiszorg bij Van Wifferen over de vloer. Ik moest dus samenwerken, niet mijn sterkste punt. Er verdwenen ook spullen, zoals een volle kuip boter, een pak theezakjes en andere etenswaren. Terwijl ik de ergste rommel uit de weg ruimde, beukte Van Wifferen op het orgel en zong: *Kleine jongen, het leven gaat voorbij*, met onderbrekingen waarin hij huilde om zijn vriend en bedrijfsleider. 'Het orgel is ergens mijn dokter,' zei hij tussen de snotterbuien door. Ik ging aan de was. Van Wifferen leed aan een milde vorm van smetvrees en waste als een gek. Vroeger deed hij het zelf

maar vanuit een rolstoel ging dat niet. Tussen het werken door moest ik dus nu constant wassen draaien. Van Wifferen was erg gesteld op zijn wasmachine, een ouderwets bakbeest met een aparte centrifugeertrommel. Vanuit de voorkamer schreeuwde hij: 'Hou 'm vast, druk 'm tegen de muur aan!' De trommel begon met een nerveus makend geratel en ging vervolgens bonken. Het luide *wabadadabada* dat erop volgde en dat weer overging in een aanzwellend, hoog gegier, overstemde de aanwijzingen van mijn cliënt. Ik zette me schrap en liet hem komen. Weldra schokte ik heftig over mijn hele lichaam. De centrifuge, die inmiddels huilde als een sirene, bereikte ten slotte brullend het einde van de cyclus. Langzaam herwon ik mijn stabiliteit.

'Nu moet je goed luisteren. Alles wat ik zeg is waar. Ik ben geen zeikerd, ik ben geen ouwehoer. Maar ik ben wel een bekend iemand. Ik ben een man van de praktijk. Ik dank God op mijn oude urmepijpjes dat ik jou heb – jij bent een gewone jongen, net zoals ik. Maar ik ben een organisator. Ik heb geen geld. Dat hebben die wijven van me afgepakt. Ik zeg niets over jou, hoewel ik weet dat je erbij betrokken was. Jij kon er niets aan doen, je hebt je laten beïnvloeden. Maar ome Jo kan niet zonder geld, en daarom heeft hij een ouwe vriend gebeld. Hij komt zo.' In zijn zucht naar contanten had ome Jo een marktkoopman weten te interesseren voor de restanten dobbers, loodjes, haakjes, viskoffers en foedralen uit zijn gangkast. 'Kunstaas, kun je allemaal verkopen,' praatte hij op hem in, 'aasfilms, tuigjes, wormstekertjes, alles gloednieuw. Wil je een tacklebox? Wigkoppen?' Meer door sentimentele dan door financiële motieven bewogen trok de koopman zuchtend zijn beurs en bood tweehonderdvijftig piek voor het vistuig. Van Wifferen, niet de beroedste, gaf een snip aan mij voor het boodschappengeld. Ik borg het in de geheime bergplaats onderin de slaapkamerkast. Van Wifferen was nog niet tevredengesteld met de transactie en begon plannen te smeden voor de verkoop van enkele meubelstukken, zoals het dressoir, de oven, de vaatwasmachine en zelfs de televisie. Hij

verwachtte hierbij mijn assistentie. Bij het afscheid barstte hij in tranen uit: 'Je bent mijn enigste vriend.'

Van Wifferen was naar het ziekenhuis, althans, in die veronderstelling leefde iedereen. Met enige regelmaat onderging hij daar voor hemzelf onbegrijpelijke en bedreigende onderzoeken. Uit onafhankelijke bronnen wist ik dat men niets ontdekt had, noch omtrent zijn knie, noch omtrent zijn denkhoofd. De Sonnaville had me naar een andere cliënt gestuurd. Achteraf bleek evenwel dat Van Wifferen die bewuste maandag gewoon thuis had gezeten, omdat het busje niet op was komen dagen. De daarop volgende woensdag trof ik een lege woning. Vanuit een cel telefoneerde ik met De Sonnaville, die vertelde dat Van Wifferen haar vanuit het bejaardenhuis even verderop gebeld had met de vraag wat er met mij gebeurd was. In zijn vervagend tijdsbesef was het interval van vijf dagen tussen de vrijdag en de woensdag een oneindigheid geworden en hij vreesde het ergste voor mijn welzijn. Hij had zelfs meerdere malen met politie en brandweer gebeld om alarm te slaan en te informeren naar eventuele ontvoeringen, schietpartijen en ernstige ongevallen. Ik wandelde naar het bejaardenhuis en vond hem in de eetzaal. In een donker, stemmig pak zat hij achter de vleugel en speelde een treurige melodie, waarbij hij zacht en klaaglijk zong. Aan de tafels zaten groepjes bejaarden te roddelen. Ze besteedden geen aandacht aan Van Wifferens gemusiceer. Pas toen ik naar hem zwaaide, herkende hij me. Het was alsof hij een geestverschijning zag. Zijn handen vielen stil, zijn open mond zweeg en met een verbijsterde uitdrukking keek hij me aan. 'Ben jij het? Bonne, ben jij het echt?' hakkelde hij. Ik duwde hem naar huis. Er kwam geen eind aan zijn opluchting, verbazing, huilbuien en uitroepen. 'Ik dacht dat ze je gekidnapt hadden, dat je dood was, dat ik je nooit meer zou zien.' Hij beleefde het verscheiden van Berend Hafkamp opnieuw. 'Wat heeft mijn leven voor mij dan nog voor zin? Zonder jou heb ik niemand, je bent alles wat

ik nog heb... Als Jo van Wifferen huilt, dan is dat zijn eenzame hart.'

Katja was ondertussen uit beeld verdwenen. In plaats van haar kwam ene Ifna elke ochtend om Van Wifferen te wassen. Hij moest weinig van haar hebben en verdacht ook haar van diefstal. Zo had hij wat kleingeld met opzet laten liggen, dat even later weg was. Op zulke momenten barstte hij tegenover mij in scheldkanonnades los: 'Vieze vuile roet-orang oetan! Lelijk vals secreet! Vuile gauwdief, schijthuis! Maar die dingen zeg ik niet.' 'Dat lijkt me heel verstandig, meneer.' 'Ja, maar het is een lelijkerd, met d'r schelle strot en d'r vingertje: Jèjèjèjè, u bent de koning niet! Vuile roetkikker! Stuk vergif!' Van Wifferen had er een gloeiende hekel aan dat hij zich als man door vrouwen moest laten douchen. 'Die wijven laten zich allemaal naaien, dat is hun gereedschap, dat vinden die vuile wijven lekker. Ik wil je dingen leren, dus luister naar mij, luister naar ome Jo: die wijven kunnen zo beter dieven en roven. Dat daar, dat zijn mijn getuigschriften, de top van de wereld. Die wijven kletsen uit hun nek, die roetkrenge, ze willen alleen genaaid worden, gecontremopzakt.' Met het bekende naai-gebaar zwaaide hij zijn vuist in mijn gezicht. *Contremopzakken* was zijn woord voor het beest met de twee ruggen spelen. Waar het vandaan kwam, ik had geen flauw idee. Op iets rustiger toon ging hij voort: 'Luister goed! Want wat ik je nu ga zeggen is belangrijk. Ik zal je een gedeelte van mijn karakter vertellen. Ik zal je iets leren, over mezelf, wat belangrijk is. Vroeger – ik spreek van jaren terug – was ik een knappe vent, ik kon goed dansen, zag er netjes uit en sprak beleefd. Al de vrouwen hadden een oogje op me. Kon ik het helpen? Ze werden verliefd. Ik? Nee... Mij deed het niets... Maar die mannen, lelijk als de nacht, die wilden contremopzakken, naaien. Die liepen langs me heen, die vonden me niet aardig, nee... Die kerels, beslist geen adonissen, werden jaloers omdat ze die wijven niet konden krijgen die mij aardig vonden. En dat is iets wat me m'n hele leven heeft tegengezetten.

Leer dit van mij, van ome Jo, die de hele wereld kent, die door iedereen geëerd is, door al die mensen die hebben gestudeerd, de topmensen van de wereld: die vrouwen willen genaaid worden, gecontremopzakt. Dat is het enige wat ze willen. En des te moeilijker je het ze maakt, des te heter ze worden!' Van Wifferen wees naar zijn schoot. 'Ik ben geen pooier – een pooier heeft allemaal zweren op zijn jongeheer. Trouwens die wijven, die hoeren, die hebben ook overal zweren daar, druipers... Ik niet, ik ben altijd schoon op mezelf geweest. Maar ik marchandeerde nooit met ze, nee... Jo van Wifferen is niet achtennegentig procent, niet negenennegentig procent maar hónderd procent eerlijk! Ik geloof in eerlijkheid! Dacht je dat ik anders zo was geëerd? Denkt Jo dat-ie God is? Nee... Ik ben God niet, nee, ik ben een soort!' Plotseling lachte hij: 'Als ik God was had ik die rotwereld toch niet gemaakt? Vroeger, toen ik jong was, lang geleden, misschien zeventig, tachtig jaar geleden, deed ik de handwagen...' Ter illustratie bewoog hij zijn hand op en neer in zijn met koffie bevlekte schoot. 'En toen ik nog jonger was zei mijn broer, hij was misschien tien, ik acht: Jo, wanneer gaan we weer heien?' Hij sloeg dubbel, en als Van Wifferen lachte, moest je wel meedoen.

Werken bij dementerende cliënten slurpt uren, zodat ik praktisch elke keer ver over tijd de in wisselende staten van orde en chaos verkerende woning verliet. Maar toen ik naar mijn moeder in Groningen toe moest, had ik een ijzeren smoes om tegen vijven weg te kunnen. Wetend dat Van Wifferen zeer gehecht was geweest aan zijn eigen moeder, was ik vrij zeker dat hij me zou laten gaan. Hij begon evenwel te informeren naar de mogelijkheden om in de trein per rolstoel te reizen. Hij wilde mee. Het leek me een goede gelegenheid hem nogmaals uitleg te verschaffen over de regels, vooral de regel die betrekking had op de gepaste afstand tussen cliënt en hulp. 'De professionele beroepshouding' heette dat in de cursus Thuishulp-A. Kinderlijk

gedwee luisterde hij toe. Hij begreep me meteen. 'Heb ik ook regels?' vroeg hij terwijl ik in de keuken bezig was met een berg afval op een stel oude kranten uit te spitten: ik was op zoek naar de beugel die de pannetjes bijeen moest houden waarin de warme maaltijd werd bezorgd en die volgens Van Wifferen door dat roetkrenge was weggegooid. 'Jazeker,' brulde ik zijn kant uit. Hij hield zijn hand naast zijn oor. 'Wat dan?' 'Eh, nou zoals... u mag de hulpen niet uitschelden, u mag geen geschenken geven...' 'En hoe zit het met de dankbaarheid?' wilde hij weten. 'Ik doe toch een hoop voor jullie? Ik stel mijn huis toch ter beschikking?'

De fysiotherapeut die sinds kort aan het almaar uitdijende leger van hulpverleners was toegevoegd, had Van Wifferen beoefeningen opgegeven. Zittend in zijn rolstoel deed hij voor- en zijwaartse passen, schopte het lamme been omhoog met de voet van het goede been. Ik complimenteerde hem met zijn hartverwarmende inzet: 'Het lijkt wel dansen.' Hij lachte, wiegde met zijn bovenlijf, zwaaide met zijn armen en bewoog druk met zijn benen terwijl hij krachtig oude walsmelodieën neuriede. De rolstoel hobbelde voor- en achteruit. 'Fantastisch, meneer,' zei ik en legde mijn hand op zijn schouder. Hij stopte meteen. Tranen verstikten zijn stem toen hij plechtig beloofde: 'Als ik weer kan lopen maak ik goud van jou! Goud! Goud! Berend! Berend en Bonne, dat zijn dezelfde!' De woonkamer lag bezaaid met langspeelplaten. Van Wifferens verzameling, die voornamelijk Duits- en Nederlandstalig repertoire besloeg, was aanzienlijk. Wanneer hij vanuit zijn rolstoel platen draaide, was het rustig in huis. Vanuit de keuken hoorde ik zijn hoge stem meezingen: *Pappie, loop toch niet zo snel! Pappie, loop toch niet zo snel!* Maar dan hoorde ik hem plotseling rommelen en zuchten: 'Ik moet kakken! Snel!' Hij reed naar de slaapkamer, nam plaats op de postoelel en begon steunend te persen. De zwaar beschadigde langspeler gierde en zweefde in ongelijk toerental door: *Möcht' ich den nächsten Tango tanzen mit dir.* 'Pruimen!' riep Van Wifferen. 'Heb je pruimen gehaald?'

Enkele dagen tevoren had er op het kantoor van Thuiszorg een bespreking plaatsgevonden over Van Wifferen. De Sonnaville, die op alle dagen liep, Jeroen Hegge, een kale kerel van twee meter die haar ging vervangen, een psycholoog van het RIAGG en de hulpen Ifna en ikzelf delibereerden over Van Wifferens gezondheid, zijn uitbarstingen en hoe het verder moest. Toen ik bij hem was komen werken had het ernaar uitgezien dat het niet lang zou gaan duren eer hij opgenomen zou worden in een verpleegtehuis. Maar inmiddels leek de vrije val te zijn gestuit en al ging de hulp gepaard met crises en klaagden de burens, die hulp maakte het wel mogelijk dat hij in zijn eigen huis bleef. Zo zou de dementerende Van Wifferen nog maanden meekunnen, hoe depressief en overspannen hij ook was, meende de psycholoog. Hij vond het prachtig hoe we ons best deden voor deze cliënt. Maar ik maakte me zorgen wat er zou gebeuren als ik, zoals ik van plan was, een paar weken vakantie zou opnemen om uit te rusten van het helpen. Van Wifferen klampte zich aan me vast als een kind aan zijn moeder. 'Zie me als je broer,' zei hij terwijl ik hem zijn bretels aantrok. Dat was iedere keer een gevecht met het elastiek, zijn armen, zijn colbert, zijn nek, de klemmen en zijn broek – ik rolde over en achter de rolstoel heen om het voor elkaar te krijgen. Als het eindelijk gelukt was en Van Wifferen er keurig gekleed bij zat, kon hij dingen tegen me zeggen als: 'Wanneer ik naar jou kijk, nú, vraag ik je: Wie zie ik dan? Berend,' en barstte in tranen uit. 'Dat schiet in je strot, helemaal in je strot. In mijn doen en laten ben ik een stakkerd, en je zit altijd alleen. Dan zakken je gedachten naar je ouderdom en dan ga je denken: heb ik dat verdiend, met al die medaljes? Gouden medaljes, vergulde medaljes... Heb ik de mensen soms bedonderd? Heb ik ze belazerd? Neeheehee... Als je oud bent, beste jongen, dan valt de humor weleens bij je weg, omdat het verdriet de baas wordt. Ik ben geen schijthuis, geen uitzuiger, geen zakenman. Wat moet ik in een kroeg doen? Moet ik naar een hoerenkast? Neee...'

Zijn achtervolgingswaan werd met de dag erger. Regelmatig barricadeerde hij de deur. Ifna, die lelijke gauwdief, zou hem hebben uitgescholden en hem fysiek hebben bedreigd. 'Echt waar, ze probeerde me de ogen uit te steken! Ik lieg niet, denk niet dat ik gek ben, ik lieg nooit, dat heb ik toch niet verdiend, dat heeft Jo van Wifferen toch niet verdiend?' Hij smeekte me om hem van Ifna te verlossen. Zijn grootste angst was dat ze hem zou vergiftigen. Daarom had hij thee, suiker, koffie, boter en broodbeleg in een zak de keuken uitgesmokkeld en achter slot en grendel gestopt. Het brood dat ze had klaargemaakt had hij door de wc gespoeld en het koffiezetapparaat had hij ontmanteld. Hij weigerde iets te gebruiken waarvan de verpakking was aangebroken. 'Straks vermoord ik nog iemand, en dan moet ik naar de gevangenis,' jammerde hij, 'en dat wil ik niet.' Ik was al niet zo blij met Ifna en nu bezorgde haar domme gedrag me ook nog een boel overwerk. Het kostte me veel hand-vasthouden voordat ik Van Wifferen wist te kalmeren. Ik belde met De Sonnaville om de situatie uit te leggen. Ze beloofde er werk van te zullen maken, al kon ik aan haar stem horen dat deze cliënt, na de eerdere problemen met avondhulp Kees, het geduld en het aanpassingsvermogen van Thuiszorg wel erg op de proef stelde. De Sonnaville vertelde me dat iemand een groot mes onder Van Wifferens bed had zien liggen. Inderdaad trof ik een levensgevaarlijk broodmes aan onder het hoofdkussen. Ik verstopte het op een voor hem ontoegankelijke plaats.

In de tijd dat ik bij Van Wifferen werkte, nietste ik een uur per dag. Ik zag het als een plicht. Het was donderdagmiddag, mijn vrije dag, toen ik na een mopje schilderen plaatsnam op een eetkamerstoel die stamde uit mijn jeugd. De zitting van bleek ribfluweel vertoonde scheuren, rafels en verflodders, sommige waarvan bijna net zo oud waren als ikzelf, en er misten drie van de koperen nagels waarmee mijn moeder, toen ze een jonge vrouw met lang, blond haar was, de bekleding had vastgezet.

Ik sloot de ogen met de bedoeling het niets te aanbidden en aan de wolken te denken, in het kader van de balans tussen wel iets doen en niets doen. Allerlei beelden warrelden door mijn hoofd. Ik zag Gordana door het Panfilovpark wandelen. Golven medelijden sloegen door me heen. 'Arme Gordana,' sprak ik tot mezelf, 'ik wou dat ik je kon helpen. Ik wou dat ik meer geld had, ik wou dat ik Russisch sprak, ik wou dat ik je op kon komen halen en meevoeren naar het veilige Holland. Ik zal een kaptafel voor je bouwen, ik zal je kennis laten maken met betrouwbare Russen, ik zal je Nederlands leren, ik zal met je uitgaan naar leuke clubs met mooie shows. Maar paardrijden en skiën, zoals je gewend bent in het ruige Kirgizië, kan ik je niet bieden. We hebben hier wel de Flevohof. Ik zal je, zoals je me gevraagd hebt, foto's van mijn huis en de buurt opsturen. Ik zal er ook eentje bij doen van mijn kat Willy.' Tijdens het nietsen sprong Willy altijd op schoot. 'Zullen we ooit samen zijn?' weeklaagde ik terwijl Willy spinde. 'Is er gerechtigheid in deze wereld?' Ik snikte luid en zonk weg in een doffe zwartheid. Explosies lichtten op aan de binnenzijde van mijn oogleden. De vormen groeiden, versmolten met elkaar tot nieuwe beelden. Ik zag Berend Hafkamp een snoek van vijftien pond op de buik kussen. Verschillende modellen werp molens passeerden de revue. Dan weer hoorde ik Van Wifferen vrolijk zingen: *Het is niet gemakkelijk om ge-luk-kig te zijn*, dan weer schelden: 'Schurftige honden! Vuile smerige schoften! Gore etters! Uitvaagsel! Ik zeg: Drek! Jullie zeggen wat van die Serviërs, die Joegoslaven? Dat het daar beesten zijn? Dan zeg ik, dan zegt Jo van Wifferen, die alle ere tekens heeft ontvangen: Goed. Dat is ook niet best. Maar zal ik jullie wat zeggen? Jullie zijn nog veel slechter! Stelletje schavuiten! Uitwerpsel! Rottuig! Schorem! Plurken! Addergebroedsel! Ploerten! Stinkerds! Vies vuil pleurisgajes! Kifterig en bang, pukkelig uitschot! Ik pis op jullie allemaal!' Een verlamdende spanning steeg me naar de keel, mijn slapen klopten en druppels zweet sijpelden uit mijn okselholtes. Toen ging de telefoon.

'De heer Van Wifferen is vanochtend doorgedraaid,' meldde Jeroen Hegge. 'Van Wifferen draait elke week wel een paar keer door,' antwoordde ik. Het scheen dat de man van de praktijk de deur weer eens had gebarricadeerd en zich daarachter met een hamer had verschanst. Hij had teksten geroepen waaruit af te leiden viel dat hij een ieder die het zou wagen binnen te komen de harses in zou slaan. Hegge repte van politie, brandweer, RIAGG en ongeruste omwonenden. Persoonlijk veegde ik mijn reet af met ongeruste omwonenden, die immers alleen maar willen zien hoe iemand in een dwangbuis wordt afgevoerd. Of ik maar op wilde komen draven, ik scheen de enige te zijn die hij nog vertrouwde. 'Als u meneer Bonne meeneemt doe ik de deur open,' had Van Wifferen verklaard.

Aanvankelijk maakte hij een uitgebluste indruk. Zijn rolstoel had een lekke band. Maar hij kwam al gauw op stoom. Het bleek dat hij in de waan verkeerde dat men geprobeerd had 'iets tussen ons in te drijven' en dat ik nooit meer zou komen. Dagenlang had hij bij de deur zitten wachten. 'Jouw karakter en mijn karakter zijn hetzelfde. Daarom zeg ik met een logica die zo groot is als de Eiffeltoren: Je bent druppelsgewijs mijn karakter binnengeschied. Er zijn drie verschrikkelijke dingen op deze wereld. Eén! Dat is kanker. Twee! Dat is aids. Maar drie, dat is het ergste van allemaal, en dat is jaloezie. Maar ik ga nog verder, hoger en nog hoger, en dat is: waardering... Dat ben jij. Ik waardeer jou. Ik hou van jou. Zo ben jij in mijn lichaam gekomen.' Het was niet verwonderlijk dat ik af en toe een druk voelde in het gezelschap van ome Jo. 'Ik hang te veel aan je,' zei hij met recht, 'maar zo zit ik in elkaar, zo is Jo's karakter. Misschien is het dom, maar ik heb mijn karakter niet zelf gemaakt, dat heb ik ook maar gekregen, en al die mensen hebben me gedecoreerd. En dan denk ik: waar lééf ik nou nog voor? Zonder jou, wat moet ik dan? Ik wil hier blijven. Vanwege jou. Waar leef ik anders nog voor, die paar weken?' Later vrolijkte hij op, posteerde zich achter het orgel en zong: *Ik ben zo blij, zo blij, dat mijn neus*

van voren zit en niet opzij. Samen zongen we het visserslied *Eén juni kom gauw, één juni kom gauw, dan mag ik weer vissen, weg van m'n vrouw. Eén juni kom gauw, Berend vangt alles maar Jo die vangt lauw*. De eerste juni scheen de traditionele openingsdag van het visseizoen te zijn.

Een halfjaar lang vormden De Sonnaville en Hegge een zorgmanagersduo. Nu eens kreeg ik de een, dan weer de ander aan de lijn. Hegge nodigde me uit op kantoor voor een gesprek. Ik zag er danig tegenop. Het hele voorafgaande weekend kon ik nergens anders meer aan denken. Enerzijds wilde ik weg bij Van Wifferen, anderzijds voelde ik me verplicht te blijven. 'Het lijkt beter met hem te gaan,' zei ik. 'Hoe denk je dat dat komt?' vroeg Hegge. Ik wist het niet. 'Hij heeft een nieuwe liefde gevonden.' Het werd een nogal indringend gesprek. Hegge, die een achtergrond als maatschappelijk werker had en zelf in het verleden dit werk gedaan had (wat ik als een pluspunt zag), onderwierp me aan een grondige analyse, met de bedoeling me te doen inzien in welke mate ik verstrikt was geraakt in de netten van Van Wifferen. 'God Bonne,' riep hij uit toen ik almaar niet de vinger op de zere plek wist te leggen, 'ik verwacht echt niet dat je in huilen uitbarst maar zég het dan!' Schaapachtig antwoordde ik: 'Wat?' 'Dat Van Wifferen een enorme klootzak is die je gebruikt!' Hij raadde me aan een psychologiehandboek te lezen. Ook suggereerde hij dat er in mijn privé sprake van een 'lacune' was, die ik zou trachten op te vullen met mijn werk. Nadat we enige tijd over dit onderwerp geouwehoerd hadden, stelde Hegge voor om me met onmiddellijke ingang van Van Wifferen te verlossen. 'Het moet afgelopen zijn. We zitten al met een verschrikkelijk personeelstekort en we kunnen het ons niet veroorloven als jij je door Van Wifferen de ziektewet in laat zuigen. Je bent in dienst bij Thuiszorg om bij de mensen huishoudelijk werk te doen, niet om relaties met ze aan te gaan. Van Wifferen chanteert je. Je zegt dat je niet eens vakantie op kunt nemen en dat je elke dag een uur te laat thuis bent. Hij wil je bezitten. Dat

kan niet. Om vijf uur zit je werk erop en mag je naar huis, als het goed is onbezwaard met de sores van je cliënten. Nog even en hij verlangt dat je hem 's avonds komt instoppen.' 'Hoe moet het dan verder met Van Wifferen?' 'Meneer moet eens leren begrijpen dat niet hij maar ik de baas ben. Jij bent inwisselbaar. Geen enkele cliënt kan een bepaalde hulp voor zichzelf opeisen, en al helemaal niet viermaal in de week. Ik heb al overlegd met het zorgteam. Zij willen de hulp, ook het huishouden, op zich nemen.' Duidelijk een heel ander type dan De Sonnaville, deze Hegge. Hij borrelde over van ambitie en zou de puinhopen binnen de burelen van Thuiszorg op gaan lossen. We spraken af dat ik anderhalve week zou krijgen om afscheid te nemen van Van Wifferen. Hoe moest ik het hem in godsnaam meedelen? Van de andere kant voelde ik me opgelucht – Van Wifferen hing als een tientonner om mijn nek.

'Luister goed! Want wat ik je nu ga vertellen is heel belangrijk. Ik wil je een gedeelte van mijn leven vertellen! Hoe mijn leven geweest is! Ik wil je dingen leren, zodat je weet hoe ik in elkaar zit.' In keurig grijs en schoon kostuum gestoken, de haren in de war, de blik in de lichtblauwe ogen fel, de magere, met ouderdomsvlekken besproete vuist gebald met de duim tussen wijs- en middelvinger geklemd, schetste Van Wifferen me zijn visie op de mensheid. 'Luister! Alles draait om neuken, hoor je me? Alles! Die vrouwen, die smerige wijven, spelen de hoer, die kerels gaan lekker zolang ze maar kunnen neuken en naaien! Maar ze hebben niets in te brengen, geen ene donder, niets! Die vieze smerige secreten hebben het roer. De hele wereld draait om seks! Zo zit het zaakje in elkaar, geloof mij. Ik? Ik niet... Jo van Wifferen? Neee... Contremopzakken? Neee... Ik ben geen smeerlap! Ik ben geen schurftige hond! En Berend? Nou, misschien dat-ie weleens... maar verder, nee... Verliefd? Vriendschap! Houen van: ja! Hij deed alles voor me, maar geen seks... net als een zekere man wiens naam Bonne is. Jij! Jij bént Berend! Jij en Berend zijn dezelfde!' Zijn gezicht was rood, tra-

nen verstikten zijn stem. Ik probeerde hem uit te leggen dat ik hem verlaten ging, een feit waar ik het zelf ook niet makkelijk mee had. Hegge had gelijk, de man belaagde me inderdaad en leunde op me op het idiote af. Het leek welhaast een vorm van emotionele prostitutie. De situatie was ongezonder te noemen, maar ik was aan Van Wifferen en zijn orgelspel gehecht geraakt. Net als Nieuwklap, Waghto, Ripmeester en Grijspeerde in het verleden zag ik Van Wifferen als een held van de ouderdom. Hij ontroerde me, hoewel er momenten genoeg waren dat ik hem het liefst met zijn schedel op de toetsen van het klavier zou rammen. Van Wifferen wilde het niet geloven, leek het, of misschien vergat hij het telkens weer. Verschillende malen had ik hem aangekondigd dat ik vertrekken zou uit zijn leven. Of het tot hem was doorgedrongen kon ik niet peilen. Ten slotte was het zover. Toen ik aan kwam fietsen hoorde ik op straat het orgel al, een verdrietige melodie. Ik voelde me behoorlijk gespannen. Van Wifferen ging zo op in de muziek dat hij me niet binnen hoorde komen zodat hij zich wild schrok toen ik hem begroette. Hij reageerde verheugd en drukte me de hand. 'Ik ben zo blij dat ik je weer zie! Grote vriend!' Toch leek hij wat pips, nerveus. Snel bleek dat hij zich in een boze bui bevond. Hij controleerde of de deur goed in het slot zat, dempte zijn stem terwijl hij een vinger voor zijn mond hield en reed dicht naar me toe. 'Ik ga je iets vertellen, iets wat hier gebeurt. Er wordt gedieft!' Warrige verhalen over verdwenen beslagkommen, teruggevonden neushaar-scheerapparaten, weggeraakte sleutels, havermost en chocoladevla die plotseling op waren, allerlei verdenkingen. Ik deelde hem mee dat we deze middag afscheid zouden moeten nemen. Aanvankelijk reageerde hij nauwelijks, althans niet direct. In plaats daarvan begon hij steeds drukker te verlangen dat ik allerlei dingen tegelijk deed. Eieren bakken, een brief zoeken, voor de zoveelste maal uitleggen hoe Thuiszorg in elkaar stak, het telefoonnummer van juffrouw Spek van de bank opschrijven in groot lettertype, en ga zo maar door. In

zijn rolstoel volgde hij me door het huis en liet me geen seconde met rust. Maar langzaam drong het door. Het veeleisende, schreeuwerige geroep om aandacht, als van een jonge vogel die zijn moeder bijna aanvliegt, maakte plaats voor een bedaarde, trieste toon. Ik was inmiddels behoorlijk chagrijnig geworden van zijn slopende gedrag, aangezien ik de talloze verzoeken om hulp, raad en uitleg moest zien te combineren met bepaalde taken die dienden te worden geregeld. De geheime bergplaats was bijna blut. Haastig stopte ik er mijn sleutels van het huis in. Toen ik terug was van het bejaardenhuis waar ik de maaltijden afgerekend had, en van de supermarkt voor extra pakken chocoladevla, Zaanse wafels en pruimen, vond in de keuken het afscheid plaats. 'Van het concert des levens heeft niemand het program,' stamelde Van Wifferen ontzet. 'Mijn hele leven ben ik geëerd door al die topmensen. Waarom? Om mijn donkere blauwe ogen soms? Neee... Omdat ik altijd de mensen geholpen heb, en omdat ik een organisator was, een goed organisator. Daarvoor hebben ze me geridderd en heb ik al die medaljes gekregen. Maar jij was m'n grootste medalje. Jij was voor me als een tweede Berend. Je bent een onderdeel van mijn leven...' Hij nam mijn hand in de zijne en drukte hem tegen zijn warme, klamme voorhoofd. 'Ik ben een hechter, ik hecht aan mensen. Ik heb je nooit willen belasten. Je vindt me misschien lastig maar ik ben alleen. Ik vind het heel erg, heel erg, heel erg. En ik vraag je: Wie gaat nu mijn Bonne zijn? Wie gaat al die dingen regelen? Wie komt er in de plaats?' Wederom legde ik uit dat er anderen zouden komen, geen Bonnes maar Marcel's en Jossen, Jannekes en Lydia's. 'Dus ik zal je nooit meer zien?' vroeg hij. 'Daar moet u vanuit gaan.' 'Je komt niet op m'n verjaardag?' 'Nee meneer.' Hij wees naar zijn knie en vroeg: 'Hoelang heb ik dit nu al?' 'Een maand of drie.' We haalden herinneringen op, de verschillende valpartijen, het radio-incident. Tot slot, het was inmiddels halfzes, bedankte hij me uitgebreid.

Toen ik drie weken later terugkwam van vakantie, hoorde ik

dat Van Wifferen daags na mijn vertrek volkomen onhandelbaar was geworden. Hij had hulpen geslagen, bedreigd en uitgescholden, belde voortdurend met politie, brandweer en juffrouw Spek, en terroriseerde de buurt met zijn orgelspel. Hij riep mijn naam, schreeuwde dat ik door Hegge en anderen uit de weg was geruimd. Men heeft hem naar een kliniek gebracht.

Whaah! Whaah!

De Sonnaville had me op een aantal adressen ingezet waar zich een probleem voordeed. Cliënt nummer 0209467, beter bekend als meneer Edes, woonachtig in de Granaatstraat, was zo'n geval. Zijn vaste hulp, een zekere Dolly, was met de noorderzon vertrokken. Het was normaal dat ze in de zomer ontslag nam om als lesbische act een aantal festivals af te reizen en in het najaar weer in dienst te treden bij Thuiszorg, maar dit jaar was ze niet meer op komen dagen. De Sonnaville bracht mij in stelling voor de boodschappen op de maandagmorgen. Later in de week zou er worden schoongemaakt door een nader vast te stellen dame. Het draaide erop uit dat ik behalve het doen van de boodschappen ook de was van het rek haalde, een paar overhemden streek en de plee en de wastafel een snelle beurt gaf. Een enkele keer verving ik een vuilniszak of sopte ik de verschimmelde binnenemmer van de pedaalemmer. En passant maakte ik een lichtknopje of een deurpost vetvrij. Het planchet met de scheerspullen was goor, de keukenkastjes, het fornuis, het was één kleverige zooi. In het geval van een vervuild adres hanteer ik de strategie van langzaam uitdijende orde. Voetje voor voetje veroverde ik terrein, elke maandag van negen tot elf. Langer kon niet want elke dag om halftwaalf verliet Edes zijn woning om zijn vrouw te bezoeken, die in verpleegtehuis De Rozentuin verbleef.

Edes was een vroegtijdig uitgerangeerde metselaar van begin zeventig, een grote kerel met een dikke, woedende kop en reusachtige handen. Het eerste wat hij zei toen ik me bij hem meldde was: 'Godverdomme.' Mismoedig schudde hij zijn hoofd. Hij ging me voor naar de schemerige, rokerige woonkamer en liet zich op een bank zakken. Hij frommelde een Belga uit een bijna leeg pakje en nam een liggende positie in. Eén arm losjes onder het hoofd gevouwen, de andere omlaagbunghelend met de sigaret bijna op de vloer of wrijvend over zijn bierbuik die slechts deels werd verhuld door een vuilwit T-shirt, begon hij direct zijn gram op De Sonnaville te ventileren: 'Dat wijf heb zeker stront in d'r oren. Ik heb d'r nog zo gezegd, géén vent! Godverdomme, géén vent!' Hij stak een verhaal af over de hulp van vorige week, 'een lul van een klootzak met een ziekenfondsbrilletje', die erg lang over de boodschappen had gedaan en ook nog het verkeerde had meegebracht. 'De winkels bennen hier vlakbij, maar nee, meneer is óver een uur aan de wandel. En die spritsen waren van die hele kleintjes! Zegt-ie: Meneer, kan ik verder nog iets doen? Ik zeg: Joch, het is vijf voor elf, rot maar op, ik mot naar m'n vrouw.' Edes gromde en hoestte een ruige rochel op. De grijze manen aan zijn kalende schedel schudden heen en weer. Toen hij klaar was en een fluim in de roestige, gele afvallemmer naast zich had gespogen tussen de afgebroken filters en koekverpakkingen, ging hij verder: 'Later zie ik dat het wisselgeld veels te weinig is. De tranen sprongen me in de reet. Dus ik gelijk bellen met die juffer van jullie, die De Sonnaville. En ik zeg d'r: Els, zeg 's effe, die gozer met dat brilletje die je vanochtend bij me langs hebt gestuurd heb zich zeker effe lekker in zijn reet laten pakken van mijn centen! Ze zei dat ze het zou uitzoeken: Dat was een uitzendkracht, meneer. Ik zeg, wat kan mij het godverdommen dat die clown een tijdelijke was. Geef me nou 's een vaste, en niet weer zo'n mietje. Hoor je me, geen kerel, gewoon een vrouw om een beetje te werken. Geen man! Ja, meneer Edes, ik zal zien wat ik kan doen, meneer Edes. Zo

zat ze te zeiken aan de telefoon met dat geile stemmetje van d'r. Maar het is maandagochtend en wat zie ik, heb ze me weer een kerel gegeven! Godverdomme!' Edes greep een oude Spa-fles met water en zette hem aan zijn mond. Het vermogen om een eigen mening naar voren te brengen en uiting te geven aan zijn boosheid was bij hem goed ontwikkeld. Op het onderdeel zelfpresentatie zou hij evenwel nog vooruitgang kunnen boeken. Ik bleef kalm. Ik liet zijn woorden langs me heen vliegen en rolde een sigaret. Roken was in dit huishouden tenminste geen probleem.

Edes klaagde ook dat Thuiszorg maar bleef proberen hem in de middag te bellen, terwijl ze donders goed wisten dat hij dan bij zijn vrouw zat. Hij gebaarde naar buiten, waar op de invalidenplek voor het huis ongeveer halverwege de slaperige Granaatstraat zijn auto stond, een kreukelige Opel die met de hakken over de sloot de laatste keuring had doorstaan. 'Ik stap in m'n wagentje en tien minuutjes later ben ik bij dat mensie.' Zijn vrouw was er slecht aan toe. Ze zat in een stoel, kon niet praten en moest gevoerd worden, al vijf jaar lang. Ze was op latere leeftijd met Edes in het huwelijk getreden. Met de kinderen die ze al had, onderhield haar ruwbesnaarde tweede liefde een conflictueuze verstandhouding. Hun bruidsfoto's had hij één voor één uit het interieur verwijderd. De invalidenplaats stond nog steeds op haar naam, evenals de woning zelf.

De Granaatstraat behoorde tot de Diamantbuurt, waar inmiddels het verval had toegeslagen. Als Edes 's nachts de slaap niet kon vatten, zag hij uit zijn raam jeugdige bendes tussen de heggen van de voortuinen scharrelen en de stoep afstruinen om fietsen, motoren en auto's te stelen. Het kon hem niet werkelijk schelen – hij had alle geloof in de mensheid sedert lang verloren – zolang ze maar met hun tengels van zijn Ascona'tje afbleven.

De ramen waren in geen maanden gelapt, het keukenblok was

vet en smerig, de wc en douche stonken. Aan mij de taak de ontstane achterstand weg te werken. Ik had eerlijk gezegd stevig de dood in. Ik begon met de ramen in de voorkamer. Terwijl Edes liggend en rokend toekeek hoe ik staande op een stoel geroutineerd de vitrages loshaakte, ging hij door met het kapittelen van Thuiszorg. Ze probeerden hem te verneuken met almaar die wisselingen. Dolly zou wel niet meer terugkomen, voorspelde hij. Dolly was een 'lollepop', een 'lesfiets'. Ze had op het laatst weinig meer uitgevoerd. Ze was steeds later komen opdagen, moe en futloos, en als hij haar gevraagd had het een en ander te doen, had ze simpelweg geweigerd. Volgens Edes zoop en blowde Dolly te veel en ging ze zondagsnachts veels te lang door in het vrouwencafé. Het ontging me waarom Edes, die toch niet op zijn mond was gevallen, zijn hulp niet in het gareel had weten te houden, maar ik voelde me niet geroepen door te vragen, het klonk allemaal niet erg hygiënisch. 'Hebt u nog boodschappen nodig?' onderbrak ik hem. Hoe kon ik het deze man weer naar de zin maken? Want dat was mijn opdracht, ik diende zijn hulpvraag te bevredigen. 'Er is nog geen druppel te vreten in huis, alles is op. Dat studentenpikkie heb het hele zootje zo weggeflikkerd. Alles. Voorbij de datum, zei-die. Ja, ik kan het niet lezen.' Hij schreeuwde een paar maal kort achtereen: 'Whaah! Whaah!' Een soort hoesten. 'Misschien kunt u alvast een lijstje maken terwijl ik de buitenboel doe,' riep ik terug. Zuchtend scharrelde hij een leesbril, een pen en een stukje papier op en componeerde in curieus, primitief handschrift een boodschappenlijst. Zeven pakken spritsen maar liefst, maar welke soort? Ik vroeg Edes uiterlijk, formaat en merk van de koeken zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. 'Hebt u niet toevallig een oude verpakking bewaard?' informeerde ik als een politie-inspecteur. 'Een prijs, een kleur, een naam, alles kan van pas komen als ik bij Appie voor de spritsen sta. Er liggen wel twintig soorten in de schap.' 'Gewoon spritsen! Van die grote!' 'Dus geen zebraspritsen, die met twee kleuren, chocola en normaal?' 'Wat loop jij nou te

lullen? Twee kleuren? Probeer jij me nou ook al te verneuken? Man, weten jullie dan niks? Heb dat mokkel De Sonnaville nou alleen maar van die kneusjes voor me? Godverdomme, spritsen, en niet van die kleintjes.' Op deze manier werkten we de hele lijst door – Edes had duidelijk geen idee hoeveel soorten vla er bijvoorbeeld bestonden, of koffie, of kant-en-klaarmaaltijden, en ik kon het hem niet aan het verstand peuteren. Gejaagd en licht gespannen betrad ik de supermarkt. Elke fout zou worden afgestraft met een daverende uitbrander. Bovendien diende ik een goede tijd neer te zetten. Die van mijn voorganger overtreffen was overigens niet moeilijk, de winkels bleken inderdaad vlakbij. Ik kon geen andere reden voor de traagheid van de onervaren jongen bedenken dan zijn verlangen de duur van zijn verblijf in het gezelschap van Edes zo kort mogelijk te houden. Later op de ochtend draaide Edes iets bij. Maar bij het afscheid liet hij er geen misverstand over bestaan dat hij hoopte dat onze samenwerking eenmalig zou zijn. 'Zeg maar tegen De Sonnaville dat ze me een wijf stuurt.' Ik beloofde het door te geven. Toen ik mijn cheffin later in de week sprak, zuchtte ze geërgerd. Edes moest niet zo zeuren, hij mocht blij zijn dát ze hulp voor hem had.

Ik weet niet hoe anderen erover denken, maar ik heb het altijd moeilijk gevonden met mensen om te gaan die te kennen geven niets van me te moeten hebben. Zeker de eerste weken voelde ik me niet op mijn gemak in de Granaatstraat. Maar ik had in het verleden geleerd dat als je maar gewoon op tijd verschijnt, je taken doet en geen aanstoot geeft, de woedendste mensen vroeg of laat aan je wennen. Ik ben een langzaam werkend gif.

Omdat hij geen zin had van zijn bank af te komen, liet Edes de voordeur 's ochtends los staan. Om negen uur parkeerde ik Carlos tegen het fietsenrekje naast de halfdode conifeer in de voortuin, duwde de deur open en betrad de stille hal. 'Goedemorgen! Joehoe, ik ben het, Thuiszorg!' Edes beantwoordde

mijn groet met een grom, kreunde en greep naar zijn hoofd. Gedurende het eerste uur was hij ronduit ongenietbaar. Als de boodschappen eenmaal binnen waren, werd hij meestal iets rustiger. In wezen was hij een goedaardig, zij het gekweld en uitgeput man. Wat hem naast de Thuiszorg-perikelen vooral sloopte was de strijd die hij vrijwel dagelijks in De Rozentuin leverde voor de juiste verzorging van zijn vrouw. Hij bracht de hele middag bij haar door om haar te voeren en met het personeel te bakkeleien. Pas in de avonduren keerde hij afgemat terug naar huis, verwarmde een kant-en-klarmaaltijd en zeeg neer op de bank voor de televisie. Uit het beeld dat Edes me in zijn vuige taal schetste, kwam De Rozentuin naar voren als een oord van schrijnend wanbeleid. A3, de afdeling voor uitzichtloze gevallen, werd, zoals hij het omschreef, bestierd door een moffin, een molenpaard met een grote, gore slabek. Voor de rest waren het daaro allemaal van die psychologisch ongeschikte Irakezen en een zootje Poolse wijven die met een bus waren opgehaald. 'En van dat negervolk – ach man, die Rozentuin is één grote pleurisbende. Ik geef effe zo'n stom Pools wijf een beurt omdat ze m'n vrouw vijf uur lang had laten zitten zonder een bekertje water of wat, komt die moffin binnen. Meneer Edes, als u zo tekeergaat komt u er niet meer in. Vieze vuile vette hork!' Om hem te helpen zich door deze periode heen te slaan, had zijn huisdokter hem een 'depressiefpil' voorgeschreven. Het middel sloeg echter niet aan. 'Volgens mij probeert die clown me naar God te helpen,' klaagde hij, 'die depressiefpil doet geen ene kut.'

Zelf slikte ik op dat moment ook medicijnen tegen somberheid. Het was een duistere, snelle zomer. Het geluk bleef me ontvlinden. In tegenstelling tot bijvoorbeeld autocoureur is het vak van thuishulp-A een weinig erotiserend beroep, en verre van een *babemagnet*. Ik leefde als een monnik. Terwijl ik voor Thuiszorg werkte, verslonsde mijn eigen woning. Overal zat verf. Ik had nieuwe vloerbedekking nodig en de gordijnen waren ge-

woon gore lappen geworden. Het schilderen vrat al mijn vrije tijd op en voor ik het goed en wel in de gaten had, was het alweer zondagavond en was het weekend voorbijgevlogen zonder dat ik de vensterbanken had afgestoft. Vaak geef je in dit leven de prioriteit aan de verkeerde dingen. Ik teerde op mijn liefde voor Gordana. Het visioen van een gedeeld leven met haar was het enige dat me gaande hield. Soms ontving ik maanden achtereen geen post uit Kirgizië en leek het alsof alle brandstof was uitgeput. Vooral de ochtenden waren zwaar. Een dikke doemnevel die me tot op de grond neerwaarts drukte, trok meestal pas op na de thee van elf uur. Op sommige dagen moest ik, met mijn hoofd in mijn handen op een bankje in het Sarphatipark gezeten, eerst de dreunende gedachtstromen, *Ik deug niet, ik moet dood*, bevechten voor ik verder kon gaan met mijn volgende cliënt. Maar dan deed een met cyrillische lettertekens volgekalkte envelop in de bus de droom plotseling weer oplaaieren. 's Nachts in bed hield ik haar vast. Rode rotsen, ruiters in stofwolken, twee dochtertjes met haakneuzen, adelaars hoog in de blauwe lucht, hun kopveren goudkleurig opgloeïend in de zon, een krans van opvlammend licht. Edes begreep niets van mijn exotische liefdesleven. 'Dat is toch niks man. Wat mot je met die griet? Waarom neem je niet gewoon een of ander Hollands wijf? Weet je wat het is met die kunstzinnige figuren zoals jij? Jullie dromen te veel.' Het was inderdaad een ziekte, dat kon ik niet ontkennen. 'Waarom pak je die Katja niet 's effe lekker?' De doortastende Katja douchte Edes tweemaal in de week. 'Katja is bij mijn weten getrouwd. Bovendien loopt ze tegen de vijftig.' 'Dat kan wezen, maar ze heb nog wel een lekker figuurtje, vooral als ze zo'n kort rokkie anheb.' Net als Van Wifferen zag Edes zijn 'douchewijf' als de ideale partner voor zijn boodschappenjongen.

'Goedemorgen meneer. Hoe gaat het?' Het klonk mat, na een te korte nacht. 'Kut... zwaar klote...' Nog matter. Gekreun. Maandagmorgen negen uur, reality in de Granaatstraat. Twee

depressieve kerels tegenover elkaar met niet-werkende depressiepillen achter de kiezen. Maar meer nog dan van zijn denkhoofd, had Edes last van zijn lijf. Hij had het over 'matjes in zijn buik', die waren ingenaaid na een ingrijpende broekoperatie. De matjes zouden in een later stadium operatief worden verwijderd. Tot het zover was kampte de getergde beer met klachten in de maagstreek. Tot vervelens toe vertelde hij me over die verrotte matjes en over de obstipatie die er nauw mee in verband stond. Hij drukte met zijn vingertoppen op het gebied rond de navel, smakte met een flukse tongbeweging een tabaksliert weg onder zijn bovenlip en zei: 'Die buik is steenkoud. Er zit heel geen gevoel in. Hij is helemaal hard en strak man – die matjes hè. Je kan er naalden inzetten, zo stijf is-ie... Die doktoren hebben me flink verneukt met die matjes. Het lijkt wel alsof ze opzwellen, die krenge... Ik ben mooi de lul... Whaah! Whaah!' Het was alsof ik met een leeuw in de kamer zat. Gelukkig was hij vanwege die matjes ongevaarlijk, hij kon nauwelijks op zijn benen staan. 'Als ik in mekaar pleur, druk ik gewoon effe op dat knoppie hier,' legde hij uit en wees naar een alarmbel. Edes ging naar de godverdomme en hij wist het. Zo snel als ik kon, leerde ik zijn boodschappen doen. Lang niet altijd waren alle producten voorradig, omdat de supermarkt na de sprinkhanenplaag van de zaterdag tevoor nog moest worden bijgevuld. Soms bezocht ik drie filialen, de caissières kenden me allemaal. Bij de apotheek haalde ik elke week een nieuwe fles lactulose, een laxeermiddel. Sterk spul.

'Dit is mijn vrouw. Ze heet Gordana,' zei ik en in een mengmoes van Russisch, Engels en Nederlands: 'Gordana, dit zijn de heren van de televisie.' Mijn gedroomde leven had iets filmisch. Op mijn knieën knielde ik voor de pot van Edes en wreef de voet schoon met een natte dwell. Sommige van de faecessporen lieten zich niet zo eenvoudig van het porselein verdrijven. Terwijl ik verder droomde over televisieopnamen die door zouden

dringen tot de ogen van de perfide Jeanet, reikte ik achteruit omhoog naar de wastafel, waarin een schuurspons lag. Mijn hand stiet daarbij tegen een bijna volle rol toiletpapier, die ik op de rand had gezet om de toilethouder te desinfecteren. Ik tastte mis en de rol viel in de emmer met sop. Edes wandelde net langs en zag het gebeuren. 'Waar ben jij nou godverdomme mee bezig man? Je hebt jezelf zeker weer helemaal suf genaaid vannacht? Dat is me toch een lachertje, wat die De Sonnaville op me afstuurt,' bulderde hij en plofte neer op de bank.

Ik rookte een shagje op de bank tegenover de zijne, toen hij over de slappe slurvenziekte begon. Seks hoort erbij. Zo zie ik het althans en ik sta daar niet alleen in. Ik weet me geruggesteund door een vlaktevullend leger van specialisten en ervaringsdeskundigen die eenstemmig de mening verkondigen dat we er gerust over kunnen praten. Het is niet erg, het is juist goed om erover te praten. Maar met Edes zat ik daar niet echt op te wachten. Toch viel er niet aan te ontkomen, de viesgemutste metselaar sneed het onderwerp zelf aan. De psychologe in het ziekenhuis had hem gezegd: 'Seks is onderdeel van het leven, meneer Edes. U bent nu al een tijdje alleen. Daar kunt u depressief van worden.' Hij had de hint opgepakt en was spoorlags naar de Wallen gereden. Het bezoek was op een teleurstelling uitgedraaid. 'Die temeie zegt: Het spijt me, maar als u 'm niet overend krijgt, kan ik u niet helpen. Evengoed moest ik wel dokken... Tering... die kutmedicijnen... Als ik die lul van een clown van me zie, douw ik 'm zo het hele doosje door z'n strot...' Edes rukte een Belga uit het pakje en sloeg nog het een en ander aan onwelluidende taal uit. Ik begreep zijn pijn. Ik had een ander merk, maar net zo'n paardenmiddel. Na het innemen van een capsule moest ik eerst een uur platliggen. Een raar, onplezierig tintelend gevoel maakte mijn benen loodzwaar, een algehele malaise doorvoer mijn lichaam, ik begon te zweten en te trillen. Ik kreeg een droge mond en had zelfs geen kracht meer om Willy een aai te geven. De slappe slurvenziekte was een andere